
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Безпалько Марія
Науковий керівник – доц. Чайковська Ганна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПІЗНАННЯ ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ

Пізнання природи виступає вагомим чинником всебічного розвитку учнів молодшого шкільного віку, оскільки забезпечує формування ключових компетентностей, зокрема когнітивної, емоційної та соціальної. Залучення дітей до вивчення природного середовища активізує їхню пізнавальну активність, стимулює розвиток самостійного мислення, розширює уявлення про навколишній світ і сприяє становленню критичного ставлення до дійсності. У контексті теорії когнітивного розвитку, ознайомлення з об'єктами та явищами природи є фундаментальним етапом у засвоєнні базових інтелектуальних операцій, таких як спостереження, аналіз, порівняння та узагальнення. Даний процес сприяє формуванню в учнів здатності встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, усвідомлювати взаємозалежність елементів природного середовища, а також закладає підґрунтя для розвитку критичного мислення. Крім того, пізнання природи виконує важливу роль у морально-ціннісному становленні особистості, адже формує дбайливе ставлення до довкілля, пробуджує емоційну чутливість і сприяє екологічній відповідальності. Як підкреслював В. О. Сухомлинський, пізнання природи є потужним інтелектуальним і духовним ресурсом, що стимулює розвиток пізнавального інтересу, спостережливості, ініціативності та мислительних здібностей дитини, забезпечуючи гармонійне поєднання чуттєвого досвіду з логіко-розумовою діяльністю.

Проблему формування мотивації до пізнання природного довкілля в учнів початкової школи досліджували українські науковці, зокрема В.О. Сухомлинський, І. Я. Лернер, Г. М. Нікітін, Н. Дижіна та Т. І. Шамова. Вченими було встановлено, що учням початкової школи властива природна потреба активно пізнавати навколишнє середовище через безпосередню взаємодію з ним, що сприяє глибшому усвідомленню природних явищ, розвитку особистісної рефлексії та формуванню свідомого ставлення до власних дій у контексті взаємодії з природою. Попри значну увагу до цієї проблеми, актуальність теми залишається високою через необхідність оновлення педагогічних підходів, які відповідають сучасним умовам освіти.

Метою статті є дослідження педагогічних умов, які сприяють формуванню мотивації в учнів початкової школи до пізнання природного довкілля.

На основі аналізу наукових джерел встановлено, що формування мотивації до пізнання природного довкілля в учнів молодшого шкільного віку відбувається під впливом цілеспрямовано створених педагогічних умов. Одним із ключових чинників є інтеграція дослідницької діяльності в освітній процес, зокрема в межах вивчення природознавчих

дисциплін. Організація освітнього середовища, орієнтованого на активне дослідження природних об'єктів шляхом спостереження, експериментування та виконання практико-орієнтованих завдань, забезпечує можливості для самостійного відкриття учнями закономірностей природних явищ, сприяє розвитку аналітичного мислення та навичок наукового пізнання.

Погоджуємося з позицією науковців, які наголошують, що залучення учнів до природничо-дослідницької діяльності активізує їхню пізнавальну допитливість, сприяє розвитку спостережливості, логічного мислення та здатності до самостійного аналізу отриманої інформації [2].

Педагогічна діяльність учителя має бути спрямована на створення умов для безпосередньої взаємодії учнів з об'єктами природи, що передбачає організацію експериментальної діяльності, формулювання гіпотез і перевірку припущень. Такий підхід сприяє не лише засвоєнню емпіричних фактів, але й розвитку в учнів здатності встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами навколишнього світу.

Застосування активних методів навчання є однією з провідних педагогічних умов формування мотивації до пізнання природи в учнів початкової школи. До таких методів належать інтерактивні технології, проєктна діяльність та ігрові технології, які стимулюють пізнавальний інтерес, активізують навчальну діяльність та забезпечують високий рівень залучення дитини до освітнього процесу.

Інтерактивні методи сприяють розвитку комунікативних навичок, критичного мислення та здатності до взаємодії. За словами Н. Дижіної, вони створюють умови для активного пізнання та самостійного пошуку рішень [1]. Проєктна діяльність розвиває когнітивні навички, творчість і самостійність, а також сприяє командній взаємодії. Ігрові методи, що відповідають віковим особливостям молодших школярів, забезпечують емоційну включеність у навчання, формують уяву та творчі здібності, а також сприяють стійкому інтересу до природи.

Ще однією важливою педагогічною умовою для формування мотивації у молодших школярів до пізнання природи є використання міждисциплінарних зв'язків у навчанні. Ця умова передбачає інтеграцію природничих наук із іншими предметами, такими як математика, мистецтво, література, що дозволяє дітям бачити природу в різних аспектах і під різними кутами зору.

Застосування міждисциплінарних зв'язків дає можливість створити цілісне уявлення про природу і сприяє розвитку пізнавального інтересу учнів до навколишнього середовища. Наприклад, вивчення природних явищ може бути поєднане з вивченням математичних понять, таких як вимірювання часу, температури, довжини тощо, або з вивченням художніх зображень природи, що дозволяє створювати міжпредметні зв'язки та розвивати в учнів комплексні навички.

Згідно з науковими дослідженнями, міждисциплінарний підхід сприяє формуванню в дітей системного мислення, яке допомагає зрозуміти, як різні природні явища взаємопов'язані

між собою та з іншими сферами знань [3]. Крім того, використання таких методів дозволяє активізувати пізнавальний процес, оскільки діти бачать прямий зв'язок між теоретичними знаннями і практичним застосуванням цих знань у різних сферах діяльності.

Розвиток емоційної прив'язаності до природи є однією з ключових педагогічних умов формування мотивації у молодших школярів до пізнання природи. Цей процес сприяє не лише формуванню у дітей позитивного ставлення до навколишнього середовища, але й розвитку їхнього емоційного інтелекту, що є важливим аспектом загального психічного розвитку. Емоційна прив'язаність до природи стимулює інтерес до пізнання природних явищ, сприяє більш глибокому засвоєнню знань і розвитку стійкої пізнавальної мотивації.

Емоційна прив'язаність до природи визначається як сукупність емоційних зв'язків і переживань дитини щодо природних об'єктів і явищ. Вона формує у школярів почуття радості і задоволення від взаємодії з природою, що має безпосередній вплив на розвиток їхнього інтересу до її вивчення. Важливим аспектом є створення умов для дітей, які дозволяють їм активно взаємодіяти з природним середовищем, спостерігати за його змінами і розвивати свою чутливість до природних явищ. Це можна досягнути через організацію прогулянок на природі, екскурсій, спостережень за тваринами і рослинами, а також через виконання дослідницьких завдань, що допомагають учням відкривати нові аспекти природи [4].

Отже, формування мотивації у молодших школярів до пізнання природи є важливим завданням педагогічного процесу, яке безпосередньо впливає на розвиток пізнавальної активності, критичного мислення, емоційної чутливості та відповідального ставлення до довкілля. Педагогічні умови, зокрема інтеграція дослідницької діяльності, використання активних методів навчання, використання міжпредметних зв'язків та розвиток емоційної прив'язаності до природи, забезпечують ефективне формування мотивації учнів і сприяють їх всебічному розвитку. Створення сприятливих умов для активного дослідження природи є необхідним для досягнення позитивних результатів у навчанні та вихованні дітей, формуючи у них не лише знання, а й ціннісні орієнтації на довкілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дижина Н. А. Розвиток пізнавальних інтересів учнів молодших класів шляхом використання інтерактивних методів навчання. Таврійський вісник освіти. 2017. № 1. С. 193–200.
2. Крамаренко А. М., Міщенко М. О. Навчально-пізнавальна діяльність молодших школярів в процесі навчання природознавства. In The XII International Science Conference «Topical tendencies of science and practice», December 07–10, 2021, Edmonton, Canada. 601 p. (p. 346).
3. Кузьма-Качур М., Горват М. Реалізація міжпредметної інтеграції змісту навчання при вивченні курсу «Я досліджую світ». Професійно-педагогічні та компаративні дослідження в освіті. 2024. С. 360–377.
4. Шевчук К., Тирон О. Особливості розвитку у молодших школярів ціннісного ставлення до природи. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2021. № 3. С. 170–179.